

13 Νοεμβρίου 2016

Συνδυάζοντας φιλοσοφία και θρησκεία...

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Αγγελική Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας

Giovanni Pico della Mirandola. Πορτρέτο από την Uffizi Gallery της Φλωρεντίας. (Πηγή:

Εκείνο το οποίο επιχειρήθηκε στη συγκεκριμένη εργασία, ήταν η καταγραφή των βασικών επιχειρημάτων του Ακινάτη και του Ρίκο σε ότι αφορά την οντολογία αμφοτέρων και ειδικότερα εκείνο το συγκεκριμένο σημείο της οντολογίας που αφορά στη σχέση Είναι και Ενός. Από τη μία η ακινάτεια οντολογία όπως αυτή διαμορφώθηκε στον Μεσαίωνα έχοντας ως βασικό υλικό επεξεργασίας της την αριστοτελική μεταφυσική, από την άλλη δε, η φιλοσοφία του Ρίκο, η οποία εμποτισμένη από τον ουμανισμό της Αναγέννησης αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας το τολμηρό εγχείρημα της σύζευξης της πλατωνικής με την αριστοτελική οντολογία.

Ο Ρίκο ως ουμανιστής φιλόσοφος και ως αντιπρόσωπος της Αναγέννησης, πρεσβεύει στην ουσία μια πιο σύνθετη φιλοσοφική σκέψη η οποία σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί αναβίωση της αρχαίας φιλοσοφικής παράδοσης (για την ακρίβεια αναβίωση του νεοπλατωνισμού), όπως θέλουν να πιστεύουν πολλοί

μελετητές (κάτι που αναφέρθηκε αναλυτικότερα στην προηγούμενη ενότητα). Για εκείνον η μεταφυσική του Πλάτωνα βρίσκεται πολύ περισσότερο από ότι ο νεοπλατωνισμός, κοντά στην αριστοτελική μεταφυσική σκέψη.

Από τη μία πλευρά ο συνδυασμός φιλοσοφίας-θρησκείας, ο οποίος αποτέλεσε αρχικά ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα, έβαλε σε μια ανανεωτική «τροχιά» τη φιλοσοφία, ενσωματώνοντας παράλληλα σε αυτή την μακραίωνη ύπαρξή της, τον πλατωνισμό και τον αριστοτελισμό. Αυτή η ανανεωμένη φιλοσοφία, διέθετε στο «οπλοστάσιό» της τις μεταφράσεις των Αράβων φιλοσόφων, οι οποίοι της προσέδωσαν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα ο οποίος καθόρισε και την μετέπειτα υπόστασή της.[\[1\]](#)

Από την άλλη πλευρά η οικειότητα με το θείο[\[2\]](#), που διέπει το γενικότερο κλίμα της εποχής της Αναγέννησης και του ουμανισμού, ανάγει τον άνθρωπο στο κέντρο της φιλοσοφίας του Ρίκο. Ο άνθρωπος «ανέρχεται με αποφασιστικότητα και αισιοδοξία στην περιοχή του θείου».[\[3\]](#) Πρόκειται κατά κάποιον τρόπο για έναν άνευ ορίων οικουμενισμό.[\[4\]](#)

Εκείνο το οποίο χρίζει ιδιαίτερης προσοχής, είναι το γεγονός πως οι αναφορές στην συγκριτική σχέση μεταξύ Μεσαίωνα και Αναγέννησης, «αναπαράγουν» και κατά κάποιον τρόπο διαιωνίζουν «ιδεολογικές προκαταλήψεις ή μονομερείς προσεγγίσεις».[\[5\]](#) Αυτό αποτελεί για τον «εξωστρεφή χαρακτήρα της φιλοσοφίας» κάτι ατυχές και ιδιαίτερα σφαιρικό. Τόσο η πρώτη, όσο και η δεύτερη περίοδος, είναι για τη φιλοσοφία, μια πανδαισία «φαινομενικά (με την έννοια της πρώτης επιφανειακής ματιάς)» αταίριαστων μεταξύ τους χρωμάτων σε έναν αναγεννησιακό πίνακα, ο οποίος φαντάζει αριστούργημα στα μάτια ενός σύγχρονου ανθρώπου.

Η σκέψη του Ρίκο, κινούμενη μεταξύ της οντολογικής «ενότητας» του Παρμενίδη και της σύζευξης Είναι και Ενός στις φιλοσοφίες των δύο μεγάλων αρχαίων φιλοσόφων, σφραγίζει την ταύτιση όντος και ουσίας, με τέτοιο τρόπο ώστε να της προσδίδει μια νέα σύνθεση οντολογικών στοιχείων. Παράλληλα ο Ρίκο, προάγει την ισοδυναμία Είναι και Ενός, αποφεύγοντας με σεβασμό τις νεοπλατωνικές τάσεις του Ακινάτη στην οντολογία του, όντας επηρεασμένος από τον Αυγουστίνο και τον ψευδο-Διονύσιο Αρεοπαγίτη καθώς αναγάγει τον Θεό ως «απόλυτα πλήρες Είναι» χωρίς να γίνεται αντικείμενο «προσδιορισμών» κατά αναλογία με τα κτιστά όντα.

Βιβλιογραφία

- Aquinas, Thomas, *Contra Gentiles*, Βιβλίο 1, μτφρ. στα Αγγλικά: Anton C.

Pegis, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://dhspriority.org/thomas/ContraGentiles1.htm>, (τελευταία επίσκεψη:
05/08/2016).

- Aquinas, Thomas, *Contra Gentiles*, Βιβλίο 2, μτφρ. στα Αγγλικά: James F. Anderson, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://dhspriority.org/thomas/ContraGentiles2.htm>, (τελευταία επίσκεψη:
05/08/2016).
- Barnes, Jonathan, *Metaphysics*, στο: Jonathan Barnes (Ed.), *The Cambridge Companion to Aristotle*, Cambridge University Press, UK 1995, σσ. 66-108.
- Blum, Paul Richard, *Philosophy of Religion in the Renaissance*, Routledge, London and New York 2016.
- Cassirer, Ernst et al (επιμ.), *The Renaissance Philosophy of man*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Copenhaver, Brian & Schmitt, Charles, *Η φιλοσοφία της Αναγέννησης*, μτφρ. Χρήστος Γεμελιάρης, Πολύτροπον, Αθήνα
- Curd, Patricia, *The Legacy of Parmenides: Eleatic Monism and Later Presocratic Thought*, Princeton University Press, Princeton New Jersey 1998.
- Davies, Brian, *Thomas Aquinas's Summa Theologiae: A Guide and Commentary*, Oxford University Press, New York 2014.
- Gilson, Étienne, *Le Thomisme. Introduction à la philosophie de saint Thomas d'Aquin*, Paris, Vrin, 1989.
- Guthrie, William Keith Chambers, *Οι Έλληνες Φιλόσοφοι: Από το Θαλή ως τον Αριστοτέλη*, μτφρ. Α.Σακελλαρίου, Εκδόσεις Δ. Παπαδήμας, Αθήνα 2001.
- Hyman, Arthur, et al, *Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic, and Jewish Traditions*, Hackett Publishing, USA 2010.
- Jens Hoyrup, *Human Sciences: Reappraising the Humanities Through History and Philosophy*, SUNY Press, New York Albany 2000.
- Kenny, Anthony, *Θωμάς Ακυινάτης*, μτφρ. Γιάννης Α. Δημητρακόπουλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης 2015.
- Luscombe, David, *Η Μεσαιωνική σκέψη*, μτφρ. Χρήστος Γεμελιάρης, Εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2007.
- Pico Della Mirandola, Giovanni, *Of being and unity: (De ente et uno)*, Marquette University Press, Milwaukee Wisconsin 1943.
- Pico Della Mirandola, Giovanni, *On the Dignity of Man*, μτφρ. Charles Glenn Wallis, Paul J.W. Miller & Douglas Carmichael, Hackett Classics, US 1998.
- Taylor, Alfred Edward, *Πλάτων: Ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφρ. Ιορδάνης Αρζόγλου, Εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (ΜΙΕΤ), Αθήνα 1990.
- Te Velde, Rudi, *Aquinas on God: The 'Divine Science' of the Summa Theologiae*, Ashgate Publishing, Ltd., Great Britain 2006.

- Te Velde, Rudi, *Participation and Substantiality in Thomas Aquinas*, BRILL, Leiden New York Köln 1995.
- Vanhaelen, Maude, «The Pico-Ficino controversy: new evidence in Ficino's commentary on Plato's Parmenides», στο: *Rinascimento*, Τομ. 49, σσ. 304-305.
- Ακινάτης, Θωμάς, *Περί του όντος και της Ουσίας (De ente et essentia)*, εισαγ. - μτφρ. - σχολ. Γιάννης Τζαβάρας, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννινα 1998.
- Αρεοπαγίτης, Διονύσιος, *Περί Θείων Ονομάτων και Περί Μυστικής Θεολογίας*, Εισαγ. Αναστ. Πολυχρονιάδης, Προλ. Χρ. Τερέζης, μτφρ. σχολ. Δημήτριος Χατζημιχαήλ, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2008.
- Αρεοπαγίτης, Διονύσιος, *Περί θείων ονομάτων*, μτφρ. Ιγνάτιος Σάκαλης, εισαγ. Μαρέττα Νικολάου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα χ. χ.
- Αριστοτέλης, *Μετά τα φυσικά*, μτφρ. Ανδρ. Δαλέζιου, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
- Ζιλσόν, Ετιέν, *Το ον και η ουσία*, μτφρ. Σαμαρτζής Θάνος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης 2009.
- Λογοθέτης, Κωνσταντίνος, *Η Φιλοσοφία των Πατέρων και του Μέσου Αιώνας*, Μέρος Β`, Αθήνα 1934.
- Παρμενίδης ο Ελεάτης, *Περί φύσιος (Περί φύσεως)*, μτφρ. - επιμ.: Γεώργιος Στεφ. Καραγιάννης, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2003.
- Στείρης, Γεώργιος, «Από τον Ύστερο Μεσαίωνα στην Αναγέννηση. Συνέχεια ή ρήξη; Η μαρτυρία της φιλοσοφίας», Στο *Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Τομ. MA` (2009-10), Αθήνα 2010, σσ. 129-144.

[1] Arthur Hyman, James J. Walsh, Thomas Williams, *Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic, and Jewish Traditions*, Hackett Publishing, USA 2010, σσ. 331-333.

[2] Ernst Cassirer et al (επιμ.), *The Renaissance Philosophy of man*, The University of Chicago Press, Chicago and London, σσ. 249-254.

[3] *Ο.π.*, σ. 218.

[4] *Ο.π.*, σσ. 247-250.

[5] Γεώργιος Στείρης, *ό.π.*, σσ. 143-144.

Το παρόν κείμενο είναι το πέμπτο και τελευταίο μέρος της εργασίας της Αγγελικής Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Φιλοσοφία των μέσων χρόνων και της αναγέννησης»

[Διαβάστε το προηγούμενο μέρος **εδώ**](#)

Στην εν λόγω εργασία, επιχειρείται μια προσπάθεια ώστε να αναδειχθούν οι βασικές επιχειρηματολογίες δύο σημαντικών φιλοσόφων του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, γύρω από το οντολογικό ζήτημα των εννοιών του όντος και της ουσίας. Από τη μία πλευρά θα αναδειχθούν οι βασικές αρχές της οντολογίας του Ακινάτη μέσα από το έργο του *De ente et essentia* και από την άλλη θα αναφερθούν οι βασικές αρχές της ουμανιστικής σκέψης του Pico della Mirandola (επάνω στο οντολογικό πάντα ζήτημα) όπως αυτές διατυπώνονται στο έργο του *De Ente et Uno*.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, εξετάζεται η σχέση φιλοσοφίας και θεολογίας την περίοδο του Μεσαίωνα, καθώς και οι ο ρόλος των Αράβων φιλοσόφων στην μετάφραση των αριστοτελικών και πλατωνικών έργων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, δίνονται οι βασικές αρχές τόσο της ακινάτειας φιλοσοφίας, όσο και της αναγεννησιακής φιλοσοφίας του Pico, επάνω στο ζήτημα της σχέσης Ενός και Είναι, όπως ακριβώς παρουσιάζονται στα εν λόγω έργα τους. Σε ένα τρίτο και τελευταίο επίπεδο, θα δοθούν οι βασικές γραμμές της σκέψης των δύο φιλοσόφων και θα αναδειχθούν τα βασικά συμπεράσματα σχετικά με την οντολογία τους.

<http://bit.ly/2fvncmB>